

ПОС

Полумесечно списание
ЗА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРЕНЪ ЖИВОТЪ

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Поклонъ	
2. Христо Ботевъ	Хр. Смирненски
3. Гергйовъ-день	Хр. Ботевъ
4. Дѣлба	"
5. Раздѣлай и владей	"
6. Едно Ботево писмо	"
7. Живъ е той!	† П. К. Яворовъ
8. На Ботевъ	Богданъ Овесианинъ
9. Къмъ Вола	Н. Медникаровъ
10. Димчо Кавалджията	Я. Х. Яневъ
11. Стихотворения	Ив. Х. Василиевъ
12. Пѣсенъта на Добруджа	Ганка Велева
13. На пѣтника вѣтъ прилича	И. Братеску-Войнеца
14. Мълчимъ	В. Б.
15. Изкуство и естетика	Аг. Павл. Поповъ
16. Театъръ и изкуство	"
17. <i>Епопеята на Добруджа</i>	

изв. 2010

8918/1968

ПОКЛОНЪ

„Думба-лума-думъ
Тънзатъ тумти
Който има умъ
Нека се свести
ХР. БОТЕВЪ

Петдесет и три години откакъ Волтъ повтара недопѣга хайдушка пѣсень.

Петдесет и три години мрачния Балканъ подема ежичга пѣсень, повтара и преповтара надъ гора и усон, надъ поля и чукари.

Петдесет и три години отеква рожбата пѣсень на сомогна самодива, която безсирно броди по планинитъ и търси духътъ на пѣвеца.....

„Живъ е той“... повтара Волтъ, повтара Балкана, повтарятъ полята.

„Той не умира“... той въ насъ живѣе — той завѣтъ е въ нашата борба, пѣе днесъ угнетения на Балкана народъ.

Кой бѣше Ботевъ и защо умрѣ? Д ли изверията на хъшъ го тласна къмъ явна смъртъ или безгрижнето на младожки авантюризмъ? Или подмами го славата на войводство?

Не! Силенъ бѣ Ботевъ да заглуши викътъ на своя гладъ и мизерия, — самоотверженъ въ подвига на борбата, защото предъ него стоеше единъ великъ идеалъ: свободата на българския поробенъ народъ, свободата на всички угнетени народи.

Синъ на бедни родители, синъ на народенъ учител — синъ на народа; той самъ учител народенъ, поетъ, публицистъ, бунтовникъ — живъ и умрѣ за тозъ народъ.

Не съ своята трагична смъртъ и тая на 200 свои другари той мислеше, че ще съборя великата султанска империя и ще изкупи свободата на своя народъ.

Знаеше. Той знаеше, защото познаваше народа, познаваше и неговитъ „душмани“.

Балканътъ пѣше хайдушка пѣсень, а въ полята ехтеше тѣния звукъ на тежки окови; — плачъ и сгнания на майка робания, на братъ, сестра — на родината, долиташе и отзвукътъ имъ въ неговата чувствителна душа, той претворяваше въ дѣло. Предъ него бѣха подвизитъ на Караджата, Хаджи Димитра, Филипъ Тотя, а близко до него, тамъ де закърми душата си съ пламеното учение на Бакуиниъ, Чернишевски и приобщи своя идеалъ къмъ дѣлото на великия Нечаевъ, превърна Ботевъ — поетътъ на народа, въ Ботевъ — дѣло.

Проникнатъ отъ учението на Прудонъ, Ласалъ, прегърналъ като най съкровена възтаническо организаторската дейностъ на дикона Левски, свързаха и осланаха въ Ботевия дѣлови гений идеята за всенародното възта-

ние, на което неговия подвигъ и смъртъ ще станатъ пламтяща искра на готвеното отъ дикона възтание. Поасемѣстно народно възтание, което ще намѣри отзвукъ въ взаимната борба на братскитъ сръбски, руски и други народи за всечовѣшка свобода. Свободата за своя народъ тѣй искаше за всички народи.

Такъвъ бѣ идеалътъ на Ботевъ, който го въздигна до саръхчозѣка. И ако неговия мечъ начерта опасния пътъ на ранната му смъртъ, неговата замисль, неговиятъ идеалъ, прехвърлиха вѣковете, за да се сроди съ Спартакъ на Тракия, Висилий Богомила, Ивайло, да стане отзвукъ на парижкитъ комунири и ги завещаше като свѣщенъ огънь въ бжлещитъ борби. Тѣй разбираше Ботевъ свободата и жертвитъ за нея. Мили му бѣха поробенитъ родни братя, мило му бѣше цѣлото човѣчество:

„Гледамъ едни че живяватъ
Въ най развратна свобода
И съ людска кръвъ се гаятъ...
Гледамъ други че робуваатъ
И, подъ варварски произволь,
Кървави сълзи пролизатъ,
И търпятъ, търпятъ като волъ“.

Но преди той да запѣе презъ сълзи: „Кажу ми кажу, бедни народе, кой те въ шази робска люлка люлъте?“, не бѣше ли се провиквалъ той, че „който има умъ нека се свести“.

И кой се свѣсти? Дали, изедникътъ чорбаджия, или турски сердари? Мълчали сж. Мълчатъ и днесъ свили се въ скутъ на своята „развратна“ свобода за която свобода и днесъ плаче дори дете въ майчината утроба. Не чуеше тогава и народа:

..... „Мълчи народа!
Глухо и страшно гърмятъ окови,
Не чуй се отъ тѣхъ гласъ за свобода“...

Но днесъ, чуй, ти народе!

„Думба-лума-думъ!
Тънзатъ тумти,
Който има умъ
Нека се свести!“

Възкръсне — ще Ботевъ въ нашитъ сърца!

Поклонъ предъ тебъ ратнико народенъ,
предъ твоя подвигъ и идеалъ!

Раздѣляй и владей

... Само разумнятъ и братски съюзъ между народитѣ е въ състояние да унищожи теглилата, сиромашията и паразититѣ на човѣшкия родъ, и само тоя съюзъ е въ състояние да въдвори нанстина свобода, братство, равенство и щастие на земното кълбо. Дордето народитѣ бждатъ раздѣлени помежду си съ машинициитѣ на своитѣ всевъзможни империи, конституции и републики, и дордето тѣ, изъ слѣпо низкоклеконничество къмъ божитѣ помзвници, гледатъ единъ на други като на врагове, дотогава не ще има щастие на земята, не ще има бѣль дель за човѣка. Правителството и правителствениитѣ класа у всѣки единъ народъ ще мжчатъ и притесняватъ сиромаша, ще подяждатъ неговиятъ трудъ, ще го държатъ въ нажежество, ще увеличаватъ въ квадраты и въ кубикъ неговиятъ исторически дълности и въ заключение на всичко това, ще го изпровождатъ да бие и изтрѣбва брата си, или да бжде убитъ и изтрѣбенъ отъ него...

„Раздѣляй и владей!“ Но, кого? Это главниятъ въпросъ, който не разбиратъ или не искатъ да разбератъ ония, на които е широко около шията имъ и на които почти всѣкога пълень стомаха. Раздѣляй народитѣ, раздѣляй поданицитѣ си, раздѣляй брата отъ брата, баша отъ сивъ и мжжъ отъ жена и ти ще бждешъ пълень господарь нать милиони живи смщества и ще плуваши въ тѣхнитѣ сжзи и кърви като сирене въ масло....

Георгеовъ-день

„Паситеосъ, мирно народи,
Всѣхъ не пробудитъ чести влчичъ
Къ чему стадамъ дари свободы?
Ихъ должно рѣзать или стрѣлять...“

А. С. Пушкинъ

Ликуй, народе! Старо и младо.
Хвалете и днесъ бога и царятъ!
Днесъ е Георгиевъ день, Огъ овце стадо
Тѣй блѣше вчера подиръ овчарятъ,
Когато тозъ царь безграженъ, глумавъ,
Както и всички царьове земни,
Поведе стадо съ кривакитѣ хубавъ
И съ умни псета—министри вѣрни,
Безъ портфели, но и безъ заплата,
На кои сжшъ царь и да погледне,
„Блазе й,—би казалъ,—живѣй овцата
И отъ народитѣ мой по честито!“
И грѣна стадо съ агнета дребни,
Върви и крета отъ ижтъ убито,
Та всичко младо подъ ножъ да легне
За свѣти Георги—божи разбойникъ...
Бездушень, глумъ, изгнаникъ покойникъ.
Жертви ли иска? Исканъ озарчатъ,
Гладчото гърло, полтъ пшени,
Както отъ тебе, народе, царятъ.
Иска за своитѣ гнусни харема
И за тѣзъ, що те мжчатъ, обиратъ;
А ти имъ давашъ потътъ, кръвтъта си
И играешъ даже, кога те биятъ!
На—днесъ богати и сиромаси,
Пшени тамъ тѣ пѣсни пѣятъ
И хвалатъ съ пона бога и царятъ...
Ликуй, народе! Тѣй овце блѣятъ
И върватъ съ псета подиръ овчарятъ,

Едно Ботево писмо

(Откъслекъ)

... азъ останахъ тука (Букурещъ) съ намѣренне да стана учителъ на българското училище; но силно се излъгахъ. Достигнахъ до таква жалостно положение, което не можа ти описа. Живѣя свършено бедно, дрилитѣ които имяхъ се съдраха, и мене ме е срамъ да излъза деля по улицитѣ. Живѣя на самия край на Букурещъ въ една вѣтрена мелница, заедно съ моя съотечественикъ, Василь Дякона. За кредитанието на не питай, защото едвამъ на два три деля намираме хлѣбъ да си угаложимъ глада.

Тѣзи дни мисля да държа сказка въ читалището „Братска любовь“ но какъ ще се явя, не зная! При всичкото тѣва критическо положение, азъ пакъ си не губя дързсъята и си неизмѣнямъ честното слово... Приятелтъ ми Левски, съ когото живѣемъ, е нечутъ характеръ. Когато ние се намираме въ най-критическо положение, то той и тогава си е тѣкъвъ весель, както когато се намираме въ най-добро положение. Студъ, дърво и камъкъ се пука, гледанъ отъ два или три деля а той пѣе и все весель. Вечерь дордето си легнемъ — той пѣе: сутринъ, щомъ си отвори очитѣ, пакъ пѣе. Колкото и да се намирашъ въ отчаяность, той ще те развесели и ще те накара да забравишъ всичкитѣ тѣги и страдания. Приятно е човѣку да живѣе съ подобни личности !!

Бравла: ...

Д Ъ Л Б А

По чувства сме братя ний съ тебе
И мисля еднакви ний таимъ,
И върватъ, че въ свѣта за нишо
Ний нѣма съ тебъ да се раздѣлимъ.

Добро ли сме, зло ли правили,
Погомството нази ще сжди,
А сега—дай ржка за ржка
И напредъ съ стѣпки по твърди!

Сжтвикъ ни сж били въ живота
Страдания, бедчость въ чужбина,
Но тѣхъ сме ний братски делили
И пакъ ще ги дѣлимъ двамина.

Ще дѣлимъ най хорски укори,
Ще търпимъ и присмѣхъ глумешки,
Ще търпимъ, но нѣма да охнемъ
Подъ никакви мжжи човѣшки

И глѣва ний нѣма да сложимъ
Предъ страсти и свѣтски кумиръ:
Сърцето си вече казахме
Съ печалнитѣ наши две лири...
Напредъ сега съ чувства и мисли
Последната дѣлба да дѣлимъ:
Да изпълнимъ дума заветна —
На смъртъ, братко, на смъртъ да вървимъ!

Христо Ботевъ

ХРИСТО БОТЕВЪ

Съществува легенда, че Ботевъ е билъ равнецъ, вълоченъ и отиаранъ въ затворитѣ на Днаръ-Бекеръ. Доста време въ очакваното завръщането му.

Безъ пжгъ къмъ своята голгота сгръмна,
Залутана срѣдъ хладнитѣ скали
И сѣкагаѣ на участъга си тъмаа—
Дружанъта нечаянно осъмна
въ сѣдство ст. в. днорилитѣ орли.

Момчетата адуваха ограда,
войводата стоеше съ блѣднѣтъ ликъ,
а мигомъ срѣдъ страхотна изненада
башибузъкътъ плъпна възъ засада
и екнаха усой въ грѣмъ и вѣкъ.

Вседень посрѣдъ чукари непривѣдни
киѣ неравна шеметна борба,
но неусѣтно пѣтана вечеръ лѣтна
и разпилѣха се полѣка сѣтн
оловодѣвѣгни пушечни къмба.

Вечерната тъма въвъ черни скуги
прикри кръвѣта и спихвалата мѣщъ
и тегае тайна надъ последнитѣ минути
на шепата възторженъ хѣлудити
и вдъхновенъа поетъ и вождъ.....

* * *

А тамъ далечъ у тъмнитѣ зандани
въ Днаръ-Бекеръ срѣдъ влажнитѣ стѣни
лежи старикъ. Следи отъ тежка рани
на морния му ликъ сж начертани
и тягостно веригата звѣни.

Той крачи сважеаъ, леко поприведенъ,
потрениаъ носребренитѣ коси
и горестъ блика отъ ликѣтъ му блѣденъ,
а катъ ханджаръ срѣдъ полумрака леденъ
паметящиятъ му погледъ пакъ блѣсти.

* * *

Далечъ отъ тази черва презподня—
патамъ, де сиѣживяаъ Балканъ мълви
сребристи химня надъ земя свободна,
де чака го праградкѣтъ народна—
взторженъ стариятъ борецъ въри.

Но стига той. И вѣжда всѣкжде горестъ.
Едни вериги ваднали, следъ тѣхъ
възравила се нова робска орисъ
и, угнетенъ, беднякѣтъ пакъ се бори съ
тиранитѣ разплуги въ срамъ и грѣхъ.

А тѣзи фарисеи, на които
той иѣвга олю въ пророческий си гнѣвъ,
живѣааъ пакъ охолно и честито
и, съ своята подлостъ и лѣхварство сито,
слюдаааъ робския възбуненъ ревъ.....

Смраци се ликъ. Въ гърди с: буря сепна—
възпламна гнѣвъ пакъ въ стария борецъ.
И орловиятъ погледъ странно трепна,
и орловиятъ погледъ пакъ зашегна:
„Ще викнемъ ние: хлѣбъ или свинецъ!“

Хр. Смирненски.

Никола Медникаровъ.

КЪМЪ ВОЛА

1.

Дунавътъ буенъ и мжтенъ
тихо тече
и къмъ морето запжтенъ
ключи влече.

Пролѣтно слънце раздѣва
топла лжчи,
деко въ брѣга се разбивааъ
бѣли вълчи.

Веселъ Рѣдецки играе
съ мжтни води
и по водитѣ чертае
златни бразди.

Буйнааъ пролѣтенъ вѣгъръ
бѣга далечъ—
родна земя и дѣраета
виждатъ се вечъ.

И параходѣтъ доплува
въ пѣсни и екъ,
четата съ радостъ целува
родния брѣгъ.

2.

Балканътъ е днеска невеселъ
отъ мисли незнайни обзаетъ,
чело начумерилъ, унесенъ
по сломени стари обзаетъ.

Предъ него се стеляаъ полята
и тъжно му съ болка шепятъ,
въ пожарница свѣтятъ селата,
окови на робство звѣнтятъ.

Той спомни си боя, борбата,
войводата смѣлъ и великъ,
полѣгнааъ напредъ въвъ ржката
съ мечъ и съ къран покритъ...

А долу редици отъ хора
неспирно вѣрвааъ и летяаъ,
къмъ Вола, къмъ Вола, къмъ Вола
да викемъ—свобода или смъртъ!...

Христо Ботевъ

Живъ е той!

Нека звъни църковниятъ звънъ, нека тръби военната тръба, нека блъсти съ чиновнишкия свой блъсъкъ чиновнишка България,—нека тържествува!

Нека звъни църковниятъ звънъ,—той нѣма да заглуши още незагълъхналото ехо на Козлудуй.

Нека тръби военната тръба, ти не ще побърка да чуемъ и тоя хиляденъ пѣтъ въвдишката отъ Веслецъ.

Нека блъсти съ чиновнишкия свой блъсъкъ чиновнишка България,—Тя не ще помрачи яркото сияние на ликътъ, обкръженъ съ ореолъ на вѣчна слава.

И нека тържествува!—Нека тържествува забравила оногова, комуто принадлежи днешния часъ.....

Онеправданъ ли е той,—не принадлежатъ ли нему вѣковетъ?

Единъ носителъ на тръненъ венецъ между нещасницитѣ, единъ апостолъ между апостолицитѣ, единъ светецъ между светцитѣ.

Единъ образъ за сгрзено обожаванне, една паметъ за дълбоко благоговение, едно име девизъ на всѣка праведна борба.....

Образътъ на единъ страдалецъ—поетъ, паметътъ на единъ пламенъ борецъ, името на идеаленъ човѣкъ!

Христо Ботевъ.

* * *

Алтѣнъ—Калоферъ—(Турско)—Ромъния, ето сждбоносния пѣтъ на Ботевъ. Хайдушката пѣсенъ на хайдушкия Калоферски балканъ и смѣтнитѣ бленове на детската душа за подвизи и слава; резолюционната мисълъ на угнетения северъ — и поривитѣ на юношеското сърдце къмъ себеотрицание и жертва; грозната действителностъ подъ най-грозоа ирания въ свѣта—и купнението на самосъзналия се гражданинъ „за правда и свобода“: ето непобедимата стихия, която изхвърля Ботева на чужди брѣгъ.

Тамъ—жалка мизерия и високи ламгежи, просешка мжка и царстаенни мечти, при никаква възможностъ титанически подеми;—единъ хаотиченъ безпорядъкъ.....

Е единъ висши порядъкъ.

Защото има една издигната десница, защото има една мжка дума и едно велико дѣло, една клегва и едно излъчение, едно начало и единъ край.

Защото има единъ жавотъ, отъ която времената направиха една трагическа поема, дивно закржлена.....

Елегияното стѣнание на Коджа-Балкана е нейна предлюдия, Русия и Ромъния сж нейни трогателни перипетии, Веслецъ е нейнъ потресно патетиченъ завършекъ.

И—живъ е той,—въ тая безсмъртна поема!—И всѣкога е неговъ празникъ.

Нека звъни църковниятъ звънъ, нека тръби военната тръба, нека блъсти съ чиновнишкия свой блъсъкъ чиновнишка България,—нека тържествува! Нека тържествува забравила оногова, комуто принадлежи днешния часъ..

† П. К. Яворовъ

Богданъ Овесянинъ

НА БОТЕВЪ

Балканътъ надигна плещитѣ си каменни
и погледъ въ просторитѣ впи:
предъ него потъваха въ пламъци алени
далечнитѣ черни земи.

Пронизваха дъждъ отъ куршуми сърца ни,
проплакваша плахи жени
и огнена мжка разкъсваше нашитѣ
до болка сломени гърди.

Димѣше разлѣната кръвъ изъ клисуритѣ,
горѣха нива и села
и димъ отъ пожари равѣваха буритѣ
надъ тъжна робска земя.

Една хайдушка пѣсенъ пѣй стариятъ Балканъ
усойгѣ я цвгарятъ, отекуватъ я скали—

тя влива се въ душитѣ като копнежъ желанъ
и влива буенъ ропотъ въвъ грубитѣ гърди.

Съ дружина непокарна дошелъ войводата младъ
и въ бурята потъналъ, че самъ той буря билъ,
алъ, извили вихри по неговия пѣтъ,
куршумъ невѣренъ съ писъкъ въ челото му
се впиль

Раздрусана и тъжна е черната земя.
Угаснало слънце въ небето не гори,
но твоята вѣра, Ботевъ, е слънцето за насъ
и твоя подвигъ грѣе презъ леднитѣ дни.

Една хайдушка песенъ пѣй стариятъ Балканъ,
усойгѣ я повтарятъ, отекуватъ я скали,
облъхава ни съ надежда като копнежъ желанъ
и влиза буенъ ропотъ въвъ смуглитѣ тълпи

Я. Х. Яневъ.

ДИМЧО КАВАЛДЖИЯТА

—Ей богу! Видѣхъ го. Той бѣше..

Димчо Кавалджията.. На, обзалагамъ се — кръстѣше се Гешо и се смѣеше. Той се наведе и низко пошушна нѣщо на ухото на приятеля си и прихна да се смѣе.

Гешо, хилавиятъ Гешо, който постоянно ходѣше съ патѣкината китка издъ лѣното ухо всичко знаеше, следѣше крачка по крачка ергениятъ, знаеше кой съ коя се люби, кой какво е казалъ и налѣво и надѣсно разпранише каквото е видѣлъ, каквото е чулъ. Всѣкиму по отдѣлно ще пошушне на ухото „тайно“, вземе честна дума, че другъ нѣма да се научи и въ скоро време цѣлото село знае голѣмата тайна, която по отдѣлно Гешо довърташе на всички.

Така се случи и съ Димчо Кавалджията, защото това което Гешо пошушна на ухото на приятеля си не се мина много и обидна.

Въ кръчмата, кафенето, одантъ, къщята, децата отъ училище — всички знаеха вече, че Димчо спохожда учителката Надя.

—Увѣрихте ли се сега? Видѣхте ли?... Хи, хи, хи!... Хилѣше се доволно Гешо сочейки съ рѣка къмъ училището — О-хо? Още колко знамъ азъ...

Димчо Кавалджията бѣше вѣкжде отъ силнестрепскитѣ села. Преди години дойде въ село и се услови овчаръ. Въ скоро време той стана любимецъ на цѣло село. Дойде ли недѣля, свърши работа, сѣдаше на камѣка срѣдъ мегдана и засвири съ кавала. Ще се събератъ моми и ергени, ще се хванатъ на хоро. Следъ като то порастне Димчо става отъ мѣстото си и бавно заобикаля срѣдъ хорото безъ да прекъсне свирията. Така, отъ както Димчо дойде въ село хората зачестиха и като че досегашниятъ тихъ и монотоненъ селски животъ ограниченъ въ рамкитѣ на непрекъснатата тежка работа съвсемъ се преобрази.

Принадне ли нощта, следъ като престанатъ скърцаищата на дървенитѣ кладенци, следъ като всичко се прибере и замглатъ присивно милионитѣ звезди на тъмния небосводъ, Димчо ще се опити къмъ близката могилка, ще се обтегне и засвири. Сладкитѣ звуци на медения каналъ заливаха морцитѣ поля, лѣха се надъ притасаното село, възнасяха земното къмъ необитзени гисини, неусетно змираха и вѣново и-реждаха на буйни извивки тѣжната мелодия, която

се носѣше далечъ, далечъ пейде въ срѣд-нощнитѣ покои и едва долонимо стихваше. Тукъ ритмично шурецътъ ще пвърти, по-нататкъкъ пѣдпѣдѣа ще се обади и всяко ще се притаи, утихне и дълбока тишина. И ето, като че изъ самитѣ черни угаря ще се понесе жаловния звукъ на медения кавалъ, тѣжно, тѣжно ще изплака последната бавно стихваща мелодия и неусетно ще замре въ тъмнина.

Нощъ, дълбока черна нощъ, слабо огряна отъ полулунието и отъ бѣгачитѣ задъ невидимитѣ далечни облаци звезди. Единъ единственъ прозорецъ свѣти срѣдъ клонеститѣ акации — прозорецътъ на училищната стая, където живѣе учителката.

По-нататкъ — тъмнината. Презъ отворениятъ прозорецъ и пуснатитѣ завески ясно се очертава стройната снага на Надя, седнала небрежно на края на масата съ скръстенни рѣце.

И отново ще зариде медениятъ кавалъ отново тѣжната мелодия ще обходи надъ задрѣмалитѣ поля, ще пропѣл и по сънно дреманиятъ акации и ще облива и минава слушенитѣ къщя и стихве бавно тихо, сладко-тишина.

Бавно завесата се открѣхва и снопъ блѣдо-жълта свѣтлина пропѣлзва по гладко, отпъквания училищенъ дворъ. За мигъ — тъмнина. Нечии предпазливи стѣпки приближаватъ се къмъ училището. Едъръ младежъ предпазливо прескача низката училищна ограда, една, две стѣпки и на ного дѣ бока тишина.

Откъмъ отсрещната ограда, наведена и едва пристъпвайки нерешително се приближава мъжка фигура, пооглежда се и залѣга до самата училищна ограда.

Тихъ вѣтрецъ полѣхва отъ къмъ полето, засѣска по шубрака и зашумоли листата, на акациитѣ. Гальовенъ мъжки и женски шепотъ се слива съ шума на листата, вѣкой низко се изсмѣ и шумътъ на продължителна страстна цѣлувка се носѣе въ тъмнината.

Наблизо нѣкой се закъкоти: Хи, хи, хи! Прозорецътъ силно се затвори, твърди стѣпки забързаха къмъ плета отъ където се чу къкота.

—Е е, Димчо... чакай... не... Азъ съмъ бе Димчо... Не ме ли позна бе... Хи, хи, хи! Азъ... ей току тѣй... случайно минавахъ...

Бѣше хилавиятъ Гешо, който следѣше

Димчо...

Мина знойно лѣто, настъпни мъглява есенъ Димчо се сгоди за учителката Надя. Цѣлото село заговори. Нима е възможно Димчо Кавалджията да се ожени за учителката Надя. А когато Димчо каза намѣреността си на господаря си, последния дяволито се изсмѣ.

— Да не сж те прихванали като Гешо?

Очитѣ на Димчо се насълзиха. Той стисна здраво за рамото господаря си и решително каза:

— Не трѣбва да се шегуваме.

Вичко каквото се говорѣше е вѣрно. Надя е моята годеница. Щомъ получимъ писмо отъ нейнитѣ — ще се вѣнчеемъ. И той тръгна.

Господарѣтъ му, единѣ отъ най заможенитѣ въ село, благоразуменъ и крайно честенъ, веднага разбра, че некѣрни честолюбieto на Димчо. Той го повика обратно.

— Слушай Димчо. Съ живо и здраво бждете честити. Отсгжпвамъ ти малката кжща — до жгъла; изпраздни житото, очисти, позъкърпи я. Дорде съмъ живъ твой да бжде. Но... Надя не е за тебе... Поразмисли...

Димчо наведе глава. Леки бръчки забрачиха гладкото му широко чело, горната му бърна зангра и лека вдълбнатина затрептя на лѣвата му страна.

Е, да — промълви Димчо съ развълиуванъ гласъ — това го каза и тя... че ние не сме единѣ за други... Но...

И двама се спогледнаха и двама се усмихнаха. Погледитѣ имъ се срещнаха и тѣ се разбраха е д и н ъ други по добре, отколкото да бѣха говорили цѣлъ часъ.

Радостта на Димчо бѣ неопикуема. Въ разстояние на два дена той очисти кжщичката, замаза я, поправи плета, постаа предъ вратата съ каменни плочи, полѣ и омете двора. Каточе нѣщо го подигаше отъ земята, сърцето му тупѣше каточе ще се прѣсне, не усещаше ни умора, ни трудъ.

Следъ нѣколко дена получиа и много очакваното писмо, но никой не узна какво пишеха родителитѣ на Надя.

Тя го получи преди единѣ день, цѣлиятъ день плака и едва на другата сутринъ съобщи на Димчо, че родителитѣ ѝ сж съгласни, но по една и друга причина не ще могатъ да присжтствуватъ на вѣнчавката имъ. Още на часа Димчо съобщи на господаря си и решиа свадбата да стане сжщата недѣля.

Дойде и опредѣления день. Малката кжщичка и дворѣтъ се напълниха се хора. Гайдата не престана до късно вечерѣта. Дветѣ бѣклици непрестано преминаваха отъ ржка на ржка. Кумуваше Велчо чорбаджи, господарѣтъ на Димчо, който още отъ вечерѣта заведе Гешо въ избата и му посочи една отъ пълнитѣ бѣчви съ вино.

— Ей, отъ тази ще черпишъ. Тя цѣлата е за младоженцитѣ — свадбата. И Гешо, хиланиятъ Гешо, щедро изпразваше ту едната, ту другата бѣклица и на когото поднесе ще се ухили и в село ще подметне:

— Какѣ, видѣхте ли? Лѣжа ли? А? Хи, хи, хи... Не ви ли казвахъ, че Димчо ще вземе учителката Надя?... Дорд когато свещеникѣтъ свърши обрѣда и тѣкмо кръстникѣтъ поздравляваше младоженцитѣ, той се промъкна презъ навалищата отваряйки пжтъ съ лакти, леко отстриа кръстника, застана цѣлъ ухиленъ предъ Димчо, дигна бѣклицата и викна:

— Димчо... помнишъ ли оная вечеръ... помнишъ ли когато... когато малко остана да ме натупашъ? а? Помнишъ ли?... Хи, хи, хи...

— Пустиятъ му Гешо!

— Дяволъ го взель... дето не го сѣешъ, тамъ ще никне. Смѣеха се всички, а най-много той, Гешо, който презъ цѣлото време весело се кикотѣше и непрестано повтаряше:

— Е хе? Колко още азъ знамъ?...

На дъното на стаята, срещу вратата задъ една малка и низка масичка, отрупана съ различни подарѣци, мѣрѣха се младоженцитѣ.

— Боже, да не вѣрвашъ!.. Учителката Надя и кавалджията Димчо!

Той въ груби черни шасени дрехи, съ нови юфтени обуша, а тя — въ прозрачно бледо-опалова копринена рокля, съ широко деколте, безъ ржжъви, съ тѣнки копринени чорави и кокетво влѣтки лачни, много малко износени, пантофи.

Той — съ гладко причесани руси коси, сани голѣми очи и изгоряло отъ слънцето и вѣтъра лице, а тя — съ буйна кѣдрава черна коса украсена съ гирлянди и злато-сребристѣ тель, черни жумящи очи, гладко бѣло лице съ лека руменина во стрянитѣ и брадичката.

Димчо цѣлъ почервенялъ, каточе не смѣеше да подигне глава, срамежливо отговаряше на поздравленията, излеко, вѣкакъ сконфузено, но весело попоглеждаше къмъ Надя и навеждаше глава.

Надя, съ гордо изправена глава, гледаше право въ очитѣ на всички, любезно поздравляваше съ леко кимане на глава и едва, принудено се усмихваше. Подъ небрежно наметнатия грубъ вълненъ шалъ се вжгдаха мѣлчво бѣлитѣ и плещи и овални като отъ мраморъ изваяни ржце. Булската и рокля, преправена отъ предѣшна една гейна бадна такава, здраво прилежена на сгнѣта ѝ, силно очертаваше р звититѣ и гурде.

— Пуста Надя, каква хубава булка станала!

— Боже... Надя за Димчо!..

— Ех! Сждба... щастие...

И н истина никой отъ село не знаеше коя бѣ учителката Надя. Бѣше отъ столицата, казваха че родителитѣ ѝ били богати,

видни хора. Тя била много учена, свършила във Европа. Помняха, първата година през седмица две единъ голѣмъ автомобилъ често се спираше предъ училището. Идваха богато облечени дами, господя, говорѣха много, караха се, но никой не знаеше защо и за какво. Стѣдъ тѣхното заминаване Надя плачеше, много плачеше, цѣлия день. Дори и идущия день децата не учеха. Тя се разболѣваше. Знаеха още, че Надя била близка рѣдчица на министръ, за това и оставаше въ село, вътрѣки, че не веднажъ я канели въ града, дори и въ столицата. Дали нѣкоя нещастна любовъ я тласна къмъ тихитѣ села отъ равна Добруджа, или нѣкакво семейно недоразумение, това никой не знаеше, не знаеше и Димчо.

Така или иначе, но за едното чудо, както се изразяваше хилавиятъ Гешо, Димчо Каваджията се ожени за Надя учителка.

Занизаха се дългитѣ скучни зимни нощи. Тихо и честито заживѣха младоженцитѣ въ малката кѣщичка, чиято единственъ прозорецъ до късни нощи приветно свѣтеше. Малкага тенекияна печка непрекъснато бумгѣше и сякашъ пърканато на сухитѣ дърва на огъня се сливаха съ страхотното бучане на куминя. Надя обтегната на пухкавитѣ вълнени възглавници, главно четѣше, четѣше дълго, до като Димчо заключаваше да се прозвѣя и ще прекъсне четенето:

—Ти, Надя, се измори.. Полегни с и малко, пъкъ азъ да ти разправямъ за нашъ край, за Дунав.. И Димчо снемаше кожата си чанта закачена на сцената, внимателно изкарваше кавала, прокарваше едивъ два пѣти пачето перо, кръстосваше крака и надуваше страни. Димчо свирѣше, непрекъснато свирѣше, унасяше се въ пѣсенята... Последнитѣ дърва тѣхха въ печката, вътарѣтъ още по-силно виеше на куминя. Топло и уютно бѣше въ малката стаичка.. Надя съ рѣце подъ глава сладко, дълбоко спѣше. Едва видима усмивка погрелзаше на устнитѣ й..

Настѣпни и пролѣтъта. Димчо излизаше съ овцетѣ рано сутринѣта, връщаше се когато слънцето залѣзваше. Понѣкога и закъсняваше, но не къмъ могилата, а точно на другата страна на селото, на малкото баирче, отъ кждето се виждаха бѣли бѣ, варосани стени на кѣщичката му. Сега отъ тамъ се носѣха сладкитѣ звуци на кавала.

Единъ день—това бѣше презъ последнитѣ дни на великитѣ пости — Надя получи писмо отъ града. Каниаха я да чете единъ рефератъ, по случай основаването на първата дамска група. Димчо бѣ съгласенъ. Рано сутринѣта, еденъ недѣленъ день, тѣ потеглиха за града. Посрещнаха ги тържественно. Имаше много дами, много господя. Димчо едно не разбираше: дамска група пъкъ повечето мъже. Предъ единъ жгълъ тѣ се спрѣха да

четатъ голѣмия афишъ. Презъ рамото на единъ плешивъ господинъ съ жълти рѣкавици, които сочеше съ бастунчето си голѣмитѣ букви, Димчо засрѣна: „Го. пожа. Надя. К. Каваджиева, филоложка, шеговори“... По трѣгнаха. Димчо се чувствуваше самъ, чуждъ, изолѣранъ и почти не знаеше кжде го водѣха.

Широка, великолепно украсена зала. Народъ — гѣмжило. На сцената — дами и господя. Тамъ е и Надя.

Тя говори съ единъ високъ и строенъ, младъ господинъ, който отъ време на време й се кланя и постоянно се усмихва. Дойде и втори, вежливо се поклони, цѣлуна й рѣка и дълго стиска въ своята. Ето, трети, четвърти — всички и цѣлуватъ рѣка, смѣятъ се, смѣе се и Надя. Тя е весела, отговори на всички, обръща се къмъ всички — весела като никога. Димчо гледа, обръща се насамъ — нататъкъ, вижда й се иже. Да, и всѣкъжде: до него, предъ него, задъ него все иже. Всички облечени въ хубави черни дрехи, всички се смѣятъ, всички се кланятъ — на Надя. И изведнажъ, каточе голѣмитѣ висящи лампи украсени съ трикоълори и ленти се замахаха, каточе цѣлата зала се раздвижи, а тежитѣ червени завеси на сцената падаха, падаха...

Димчо не разбра кога пристигна въ село. Нарамн кожената си чанта и излѣзе отъ кѣщи. Не следъ много Гешо затвори вратата, която Димчо бѣше забравилъ отворена.

Мученето на добитѣкъ, гиканията на водопей, скърцанията на дърветѣ кладенци престанаха. Припаднато дѣ. бѣха, тиха ношъ. По небето зарѣяха милиони трептящи звезди, луната бавно и величествено изплува на хоризонта.

Черни прилепи прелитаха.

Здрѣйка каруца, забиколи жгѣла и се спрѣ предъ малката кѣща. Бѣше Надя. Гешо я посрещна.

Изгубихте се.. а? Хи, хи, хи... той... Димчо отколе дойде..

—А кжде е той сега?..

—Той.. той е на могилата — срещу училището... да ида ли да го повикамъ?... Той..

—Не, азъ сама ще ида — отговори набърже Надя и се затече къмъ улицата, но следъ като мина вратника спрѣ и се послуша.

Далечъ, далечъ, каточе отъ самата черна безда на ношъта едва доиташе тжжлата пѣсенъ на кавала..

Тя направи още нѣколко крачки и пакъ се спрѣ. Тжжно ридеаха сладкитѣ звуци на медения кавалъ, тжжно, тжжно се носѣха тѣ въ ношната тѣма..

—Надо-о-о... чувашъ ли, чувашъ ли — процѣпа тѣмата Гешовиятъ гласъ — Димчо свири, Димчо-о..

Димчо свиреше. Не, той разправяше за своята родина, за Дунава.

Разлаха се кучета, но скоро мъртва тишина се възцари. Надя забърза къмъ могилата.....

Една голѣма звезда откъсна се отъ мѣстото си и като че раздра небесната грѣлъ оставяйки следъ себе си безбройни, свѣтли капчици и полета въ бездната. Втора по-малка я последа.

Иванъ Х. Василевъ:

СТИХОТВОРЕНИЯ.

Забрави, забрави, забрави
нашата грѣшна страдания, страсти,
и безъ сълзи, безъ плачъ отмина
нашата младостъ безшумно угаснала.

Целуни моят прахъ поршретъ
и го скрий тамъ въ скрина навъки
и въ деня несправеденъ и бледъ
ти тръгни въ нови свѣтли пжтеки.

А за менъ не мисли, не тжжи,
азъ съмъ жгълтъ, безнадежденъ и боленъ,
и прости, и безъ плачъ отмина
моя жалкъ, безпомощенъ споменъ.

II.

Мойто лѣто безшумно отмина
като дългъ нерадостенъ снъ
въ безумния бѣгъ на годината,
разлюляна на сребреникъ звънъ.

Звукъ ефиренъ, звукъ нежно провесенъ,
на крила глъхне тжний звукъ....
—ето пѣвица въ безкрая понесени
къмъ далечина, топлия югъ.

И ойново предъ старото вино,
старъ, приятель въ примеседа, бада,
съ мойта мжка невѣрна, развната,
свеждамъ пакъ натезжала главя.

Мойто вчера е слънчево ехо,
донесъ щения за спомена склпъ
и въ пламтящото вино утѣла
ще найда за моята скръбъ.

Мѣто лѣто безшумно отмина—
то бѣ дългъ нерадостенъ снъ,
въ безумния бѣгъ на годината
разлюляна на сребреникъ звънъ.

III.

Надъ безлюднитъ сѣнии площади
черна птица размахва крило,
и по свитъ грохнали сгради
падатъ черни, и тамтици пера.

Полунощъ, полунощъ отлагива,
глъхнатъ болно оркестра въ града—
и вика на далечна камбана
се разбива смутено въ ноцта.

Кой премина въвъ ноцта добѣ
скрише въ тъмня и тайнственъ аурѣ
и потъни въ мрака чернокобечъ
задъ незнаенъ, зайустнатъ порѣвъ.

Нейде траква тревожно прозогецъ
и беззвучно потрѣйва ноцта...
—на утрешнитъ сѣнеки стобори
чука нечия странна ржко.

Надъ безлюднитъ сѣнии площади
падатъ черни, и ламтящи перо,
и умира надъ гробнитъ стрелъ
звукъ на лѣтящи крила.

IV.

Следи отъ стжлки отпечатани
лачатъ по стария килимъ,
а сѣятъ манушатъ ойлагани
обисити въвъ кадилецъ димъ.

И нашата приказка безъ души
кадире въ слънчевитъ дни,
и твой смѣхъ звучи безуменъ
разлячъ по йраушитъ стени.

Звъна йройяжекъ на шейна отминала
и свѣгъ по чернитъ стѣкла
и йолко съ радостни йогинали
въ безответнаша таме.

Тѣ спятъ зинушитъ ойлакачи
обивити въвъ кадилецъ димъ,
и само смѣжкитъ на ойнечанъ ви
лачатъ по стария килимъ.

V.

На сѣне стжлки, весель смѣхъ, сълзи,
тѣма обвила стария тойоци,
болезненъ вакъ на стжхвещи cis molli,
и едва отарехистъ граци.

Ноцта чѣштей въ крѣткъ по усгъ
и чука замечтано по спжклате,
и загни ритмично въ нишивитъ
на шейна ойминалитъ звънъ.

Самички. Самъ. Въ станто возлуваго
позчати души, звучи свѣтлани.
И буденъ замечтаникъ сънуваго
—На сѣне стжлки, смѣжкитъ смѣхъ, сълзи...

Ганка Велева.

ПЪСЕНЬТА НА ДОБРУДЖА.

Нощ и ние вървимъ..

Накждето погледнешъ—разорани угари, широки пазбища и поле, безкрайно поле, а надъ полето — нощ. Сивиятъ пяхъ като змия се провлача и ни води между черни разорани угари, малки горички или презъ самия мегданъ на добруджанското селце, потънало въ мрака на дългата нощ. Чисто варосанитѣ кжщици поглеждатъ съ дълбоки тъмни очи, сякашъ бдятъ надъ болката на своитѣ измжчени стопани.

На чердака на малко ханче, на кръгла маса, пълнитѣ съ вино чаши чакатъ непокътнати предъ замисленитѣ селени, насѣдали мълчаливо около масата.

Защо мълчатъ тѣ? Защо не пѣятъ и пиятъ „наздравица“? Презъ полуотворената врата на ханчето, заедно съ бѣло облаче димъ, се промъква на вѣнъ провлечения разплаканъ гласъ на армоника...

*„Години, години..... Усилни, размирни..
Вредомъ ли сте дошли, или салъ до мене?*

*Ако сте вредомъ дошли, добре сте ми дошли,
ако салъ до мене „огнь да ви гори“.....*

Кой пѣше въ нощта на Добруджа?

Това бѣше ридание, върла закана, горчиво примирение.

Това бѣше пѣсенъта на Добруджа, извираща отъ разроуената и осквернена грѣдь и разбиваща се въ скованото отъ Божи гнѣвъ небе.

Нощ и ние все вървимъ...

Рохкитѣ черни угари парятъ краката ни и окървавени не смѣемъ да се отбиемъ, че знаемъ — това е огмжчението на свѣтата прѣсь.

Черни врани, черни души, заравятъ каленъ клонъ въ засѣтитѣ угари и чезнатъ златнитѣ семена, заравятъ новитѣ надежди....

А пѣсенъта се разнася изъ лощта все по — нажалена и по — силна:

„Години, години... Усилни размирни“.....

И вслушени, тагъкъ далечъ, старитѣ скали каточе ли се снишаватъ повече. Тѣ еякашъ пазятъ скъпа тайна въ студенитѣ си каменни пазви.

По нататъкъ водитѣ на зелено блато потрѣпватъ галени леко отъ надвисналитѣ надъ него клоне на разплаканата върба. Шумятъ тихичко листата и забравили легендата за минали дни, преповтарятъ :

„Години, години... Усилни размирни“.....

Никой не се запитва кой пѣе Знаеха.

Та това бѣше пѣсенъта що поиздигаше якигъ гърди на добруджанецъ; пѣсенъта що смразява сълзитѣ въ очитѣ му, освѣтени отъ твърдостъ и доброта; разплаква кавала на овчарчето и гайдата по свадби и гуляи.

Та това бихме запѣли и ние... Сякашъ нѣкой бѣ надникналъ въ душитѣ ни и открадналъ тжжната ни пѣсенъ.

Пѣше цѣла Добруджа, пѣхме и ние съ нея:

„Години, години... Усилни размирни..

Вредомъ ли сте дошли, или салъ ъо нази“.....

И. Братеску-Войнешу.

НА ПЪТНИКА ПЪТЪ ПРИЛИЧА

Пиенето погуби Питаке Кожеску, иначе где би стигналъ той, ако си бѣше гледаль работата както трѣбва и пестилъ паритѣ които му минаха презъ ржцетѣ.

Огъ късметъ не можеше да се оплаче. Когато бѣше изелъ чѣфликъ, при все че годината бѣше лоша и всички съседи се оплакваха, на Питаке му вървѣше като по вода.

Само отъ изсичането на гората въ Кучегянка можеше да спечели толкова, щото да има чакъ до късни старини. Цѣли деветъ стотинъ погона гора строителенъ материалъ, все джбове. Стигаше му да вземе по наполеонъ на дърво, безъ да смѣтаме дървата за горене и съчкитѣ.

Но кой да прави незабравимитѣ гуляи, които почвзха днесъ и държаха съ седмици?

—Питаке. Къй отиваше въ Брашовъ съ

петима шестима приятели въ фаетона варегнатъ съ четири коня и съ свирачи подаренъ?

—Питаке.

По него време логофетитѣ не стоиха съ скръстени ржце.

Разправятъ, че единъ отъ тѣхъ дължиялъ днешното си положение на кражбитѣ въ Кучегяну.

Но свърши се тя. Вразуми се Питаке. Прости се съ досегашния животъ—сложи му кръстъ. Всичко до време. Зарече се заедно съ приятеля си Наица Динкулеску, че отъ сега нататъкъ влизатъ въ реда на порядъчнитѣ хора. Его вече десетъ дена откакъ се вардятъ единъ другъ и не сж турнали въ уста нито капка. Само вода— че е здраво-словна и дадена отъ Бога. И другъ пяхъ се

бѣ заричалъ той, но не се удържа.

Оега вече е друго. Всичко до време. Дойде му ума въ главата. Та какво? Вече е къмъ петдесетитѣ. Жената се умислила, децата залочнаха да израстватъ...

До кога? Тоя пжтъ вече е свършено, прости се.

Съ нѣколкото хиляди лева, които му бѣха останали, реши да наеме държавния чифликъ, Друганещи,—добъръ чифликъ отъ който прококсаха всички които го бѣха наемали. Народниятъ представителъ отъ втората избирателна околия за когото бѣше гласувалъ и бѣгалъ презъ последнитѣ избори, бѣше му обещалъ, че непременно ще издейства да му се даде. И понеже Питакѣ веднажъ бѣ далъ дума, —а думата му две не става—бѣше вече започналъ да си изпълнява решението.

Чифликътъ отстоеше само на една поща и половина отъ града, та затова си купи единъ вранъ конь, хемъ такъвъ—облачатѣ да пори. Взима си червени гети, хубавъ каскетъ и его, тръгналъ за Друганещи заедно съ пригелъ си Наица да разгледатъ по-добре чифлика.

Наица нѣма конь, Но нае единъ отъ Ташко арабджията, дето пренася пощата.

Стага Питакѣ въ петъ часа и чака пригелъ си, който не идва, макаръ че снощи му бѣ казалъ да дойде колкото се може по рано, за да ги не хване горещината по пжтя, като му напомнилъ и ромънската приказка: „На пжтника пжтъ прилича“. Пакъ то—петъ и половина, а него го нѣма, шесть, а той още не идва.

Отъ време на време отива до портата и гледа по пжтя, дано го види че иде.

Най после, къмъ седемъ, его ти го, пристига Наица. Препуска. Питакѣ го припира махайки шапката си като нѣкой желѣзничаръ и викайки колкото може:

—Хайде, джазъмъ, къде остана?

Стучила се една неразбория. Ташковото момче забравило снѣжната поржжа и втрегнало въ пощата която заминавала за Гжещи ангажирания отъ него конь, най-добрия за езда. Трѣбвало да тръгне съ другъ конь подиръ пощалиона.

—Разбирашъ ли, обяснява Наица, вѣйки си съ шапката,—додето го настигне, додето отпегне единия и впрегне другия, додето се върне назадъ...

—Тю-ю-ю, да му се не види, отвърща Питакѣ, въсядъйки коня си.—Ще ни хване жегата по пжтя!

Наица, сбече, слиза отъ коня и дири ремъка да го постегне, зеръ се е нѣщо поразслабилъ.

—Хайде, Наица, пипай по бързо, Хиляди пжти съмъ ти казвалъ: на пжтника пжтъ прилича.

Най-сетне тръгнаха.

Не може се мѣри Наицовия конь-слабъ, незчесанъ, охлузенъ отъ хамутитѣ, съ охра-

неното конче на Питакѣ-оправено, косъмаътъ му лѣскавъ, сякашъ съ зехтинъ намазанъ; та и облеклото му: ни каскетъ, ни гети. Нито вънкашността имъ: Питакѣ, такъвъ единъ дебелъ, здравенякъ, а Наица—сухъ, недорасълъ...

При все това вървятъ единъ до другъ, араванъ.

Излѣзоха отъ града и поеха вече по шосето.

А пакъ една хубава юнска сутринъ, пълна отъ мирисъ на разцвѣнала липа, кумонига и мащерка.

Въ дѣсно отъ пжтя, въ долината се низатъ извикинтѣ на Яломица, чиято вода блѣсти тукъ тамъ, отъ блѣсъка на слънцето; въ лѣво, до самитѣ поли на баиритѣ, едри жита, —за чудо. Узрѣли жълти нивя съ червени кенари отъ разцвѣтели макове; тъмно зеленъ овезъ; блѣскаво зеленъ мисиръ, а по баиритѣ, шо преграждатъ погледа, пльзнали ония ми ти лозя наредени, сякашъ теглени съ моливъ, изъ които тукъ—таме се мѣркатъ бѣли точки — работници дошли да плевятъ.

Ечи дѣбравата отъ пѣсенъта на пѣдпѣлъка.

Хубостъта на природата изпълняше съ радостъ сърцата на създачитѣ, която личеше по усмивката, съ която отвърщаха на поздравитѣ на селенкинтѣ, отиващи въ града, наричани кобилицы съ пилета и юрдечки, кошниця съ яйца, гърнета съ млѣко и смѣтана, кошчета съ черешы и ягоди—отглеждани, събирани и пазени, все за устата на гражданинтѣ.

Женитѣ киматъ съ глава за „дѣбрутро“, а тѣ имъ отвърщатъ весело:

—Далъ Богъ добро, добра проданъ. Имаше—нѣмаше единъ часъ отъ какъ бѣха тръгнали, когато стигнаха до моста надъ Яломица. Тукъ е кръстопатъ на три пжтища, а на кръстопатъ, точно срещу моста—прочутото ханче на Манолаке Чоланеску. Предъ ханчето —широкъ чердакъ, покритъ съ дѣски, а на покрива му —табела съ името на съдържателя. Между Манолаке и Чоланеску —нарисувано синьо тѣркало съ два кокала кръстосани вътре. На една тель, опната между два дирека, висятъ навизани препечени гевреци, а на друга —чифтове пресни наденици, покриты съ тюлбенъ на пукъ по оситѣ които обикалятъ и бръмчатъ. На прозореца наредени редъ шимета съ всички цвѣтове на скъпоценнитѣ камъни.

Ни единъ мющерия; — всички сж на работа.

Ранното ставане, чистия въздухъ, ездата и слънцето, което бѣше почнало да препича, бѣ ги накарало да изгладнеятъ и най вече да ожаднеятъ, затова безъ да сж се словорили спрѣха и двамата предъ ханчето и шибайки съ камшичитѣ о гредитѣ, безъ да се погледдатъ единъ другъ, провикнаха се въ единъ гласъ:

Хей, стабилиментъ!

Задрѣмалото надъ тезгяха момче, лениво повлече крака и се изправи на вратата търкайки очитѣ си.

—Хей, пита Питаке, има ли нѣщо студено за пиене, нѣщо като пелинѣ съ сода, а?

—Има, отговаря момчето сдържайки се да не се прозѣе.

—Дай ни две пелинчета съ сода.

—Или съ борвисѣ, добавя Наица.

Момчето трѣгва мързеливо

—По-бързо, мърдай момче, подканва го Питаке, а-а-а! Мърдай, момченце!

Не го оставяше на мира, подвиквайки му навремени: „бързай байновото, че бързаме, нали знаеш ромѣнската поговорка: на пѣтника пѣтъ прилича.“

Момчето се връща и донася на зелена табла две чаши вино съ сода. Студено е: познава се по изпотевитѣ чаши.

Питаке излива чашата до половина, цѣка съ езика обръщайки се къмъ Наица, гледа го право въ очитѣ и дига вежди въпросително, какво ще каже

А Наица който си е изпилъ чашата до дѣно отвърща: „а а-а! чудесно!“

—Абе, де го държите, та е така студено? —пита Питаке.

—Въ ледѣ.

—Че отде имате ледѣ?

—Та нали чорбаджията си има ледница въ двора?

—Що думашъ?— оудватъ се Питаке и Наица въ единъ гласъ и въ единъ гласъ поръчватъ: „я донеси още две“, а Питаке добавя: „ама не се бави, мърдай чеврѣсто, че бързаме“.

Втората чаша се излива на единъ дѣхъ; чакъ третата, току що донесена, се излива безъ пресилване и съ разпитвания?

—Какъ те казватъ, бре?

—Тилика.

—Декашенъ си?

—Отъ Присяка.

—Чий момче си отъ Присяка?

—На Таке Драгой...

—Отдавна ли си тука?

—Отъ четири месеца.

—Кѣде е чорбаджията ти?

—Отиде хе—таме хе, за детелина.

Питаке изважда една рубла, дава я на момчето и припира да му донесе по бърже остатъка. Наблизо изъ сливака се дочува: Цапъ-цапъ, цалъ-цалъ! По пжтеката между сливитѣ идва Манолаке Чоланеску, плѣскайки съ чехлитѣ си.

Той познава добре и двамата, но отдавна не ги е виждалъ. Като ги зарна, изведнажъ се зарадва и извика.

—Добъръ денъ, г нѣ Питаке, А, ето го и г нѣ Наица! Кѣде така?

—Тѣдесъ, на долу. Чудесенъ пелинѣ имашъ, бре Манолаке. Хей, момче, я донеси още веднажъ. Три чаши! Отъ де го имашъ?

—Ама е чудесенъ, а? Отъ братъ ми Илия.

—Чудо! Ама знаешъ ли какво? Едно не ми харесва мене: момчето. Не струва! Тукъ на той ханѣ, тѣкмо на кръстопѣтъ, трѣбва момче, барутѣ. Като пумпалъ да се върти. Човѣкъ идва, пийне набързо, заминава. Както казва ромѣнца: на пѣтника пѣтъ прилича.

Момчето се връщаше пакъ съ чашитѣ, когато ханджията бѣше започналъ:

—Защо не отседнете малко? Ще си поотдѣхнатъ и конетѣ.

Питаке и Наица намиратъ, че има право: ще си поотдѣхнатъ и конетѣ. Затова отсѣдатъ, завързватъ поводитѣ за дирека и сѣдатъ около масата подъ чердака.

—Ха, здраве и добре заваренъ!

—На здраве и добре сте дошли!

—Чудо пелинѣ бре! Че отъ кога си направилъ ледница?

—Отъ преди година. Помислихъ си: хе кѣде е рѣката — ледъ безъ пари, а воловетѣ и безъ това зиме стоятъ свободни. Я да си направя, рекохъ една ледница—и я направихъ. Коства, ме ето, и толкова лева, ама баремъ хубава работа направихъ. И виждайки, че Наица настойчиво се е загледалъ въ окаченитѣ на галѣта наденици:

—Пресни сж, г нѣ Наица, сноциги правихъ— вървай! Хей Тилика, я откачи единъ чифтъ наденици.

Че сж пресни, отдалечъ се вижда.

—Да видите само какво си патихъ, обяснява Манолаке—имамъ единъ проклетъ бикъ, вълци го яли, щѣ го закарамъ въ четвъртъкъ на пазаря да го продамъ, зеръ само бели ми прави. Та нали преди нѣколко дена щѣше да ми умори едно отъ децата? Вчера сутринъ пѣкъ, не знамъ, не знамъ какъ случайно ли или отъ проклетия, намушка ми една отъ най хубавитѣ свини, право въ корева. Добре че бѣхъ тукъ. Като видѣхъ че е лошо премущена, взехъ че я заклахъ. Направихъ вчера неочаквано Игнажденъ. Сноци, тѣй и тѣй, братъ ми отиваше на пазаръ, дадохъ му да продаде месото на нѣкой каспинѣ, ама си оставихъ и азъ малко. Както виждате, добре ми дойде ледницата. Да турне ли момчето да опече единъ чифтъ?

Питаке следъ като отговаря решително „да турне“ взема съгласието и на Наица: „А? какво ще речешъ, Наица? Наица не може да развали хатѣра на Питаке, но поръчва на момчето съ благъ и умиленъ гласъ:

—Бре Тилика, мърдай бързичко, бре момченце!

До като се печатъ наденицитѣ не е за отказване предложението на ханджията, да отидатъ да имъ покаже ледницата. И трѣгватъ да разгледатъ систематичната ледница, покрита съ трѣстика; после влизатъ въ градината, въ дѣното на двора. И понеже презъ това време слънцето се бѣше издигнало високо и прижуряше, какво удоволствие почувстваха Питаке и приятеля му като стигнаха въ дѣното на градината, подъ

дебелитѣ сѣнки на грамадни орехи. Особено тия въ срѣдата трѣбваше да иматъ надъ 200 години. Каквото щѣшъ речи, ама сѣнка като ореховата—нѣма.

Прохладно е. А отъ нѣкъде долита мирисъ на комонила и мащерка.

—Я слушай, бе Наиц!

И тримата замлъкнаха да послушатъ какъ пѣягъ пѣдпѣдъцитѣ.

Единъ тъдесъ, наблизю до оградата на градината се обажда: пѣдпѣдъкъ. Другъ по далечъ му отговаря: педпедъкъ, педпедъкъ! а на тѣхъ пѣкъ имъ отговарятъ други, още по отдалечъ, татъкъ отъ полатѣ на лозята: пидпидикъ! пидпидикъ! пидпидикъ!

—Та на кжде казваше, че отиваге?

—Въ Друганещи.

—А, че горещината ви е сварила срѣдъ пжтя. Азъ на ваше мѣсто знаете ли какво щѣхъ да направя? Щѣхъ да остана да обѣдвамъ тукъ, зеръ и безъ това е вече пладне. А пѣкъ следъ обѣдъ, ви казвамъ, ще удари единъ благословенъ дъждъ, ще поплаче земята. Щѣхъ да трѣгна тогава следъ дъжда — нѣма прахъ, нѣма горещина!

По чистото като стъкло небе не се мѣрка никакво облаче, но щомъ казва Манолаке че ще вали.. Знаеше Питаке, че тия отъ село разбиратъ отъ времето. Не си ли пати той веднажъ, кога държеше Мирени. И тогава бѣ пакъ така ясно като сега. Той, и мѣсто да послуша едного който му казваше да трѣгне съ покрити кола, трѣгна съ една безъ чергило. Следъ еданъ часъ като го почна единъ дъждъ, че и съ градъ—ще го убие, не шегя. Изпатилъ веднажъ така и Наица.

—Какво ще речешъ, Наицъ, а? Какво може да рече Наица, още повече следъ като ханджията имъ помена за нѣкаква хубава козя пастарма и свинско виме?

—Е, не ме карай де! Запази ли свинското виме?

—Турнато е въ ледницата.

—Е, кажи да вкаратъ конетѣ нейде на сѣнка, брате Манолаке и нареди за яденето. Ханджията, човѣкъ на мѣсто и който знае че на пжтница пжтъ прилича, трѣгва бързо да се разпореди, а Питаке вика по-дире му:

—А презъ това време, прати ни една черга и една батарея вино съ сифонъ.

Ама какво ядене! Оная ми ти пастарма, крехка като роса.

А нѣкъ онова ми ти свинско виме, топли се въ устата ти!. А пѣкъ и зеления лукъ!. Не можеха да се наситятъ.

—Бре, Наицъ, ако ме обичашъ, вземи тукъ това тлъсто парченце.

—Бре, Питаке, да ме убие честния, ако си ялъ нѣкога такава нѣщо. Ами пелина съ сифонъ, турнато на хладина!

Само едно нѣщо не му се харесва на Питакъ: момчето. Каза го нѣколко пжти на ханджията и сега пакъ му го казва, хълцайки отъ време на време и съ заплетенъ езикъ сякашъ въ устата му има лепило.

—Не го бива, мене слушай... Тукъ е голѣмъ ханъ... на кръстопжтъ... Трѣбва едно момче — баругъ. Човѣкъ кога е на пжтъ, бърза, други мой! Идва, поржчава, пие и замивава.. Нѣма време за губене—на пжтница пакъ прилича...

Слънцето вече клони къмъ града. Въ градината задъ ханъ, Питаке и Наица спятъ дълбоко и хъркятъ, ще речешъ — трионъ реже; а ханджията който ги познава, отдавна е пригответилъ за вечеря една чорба съ люти пиперки, една пилета за препичане, една салата отъ чирози; сложилъ е билника въ ледъ и пратилъ Тилика въ село да намѣри Дима цигулара. Знае той, че г-нъ Питаке и г-нъ Наица нѣма да се върнатъ скоро въ кжци, зеръ сж пжтници, а на пжтница пакъ прилича...

Прев.: *Ј. Велева*

МЪЛЧИМЪ

И ето пакъ следъ дългата раздѣла,
отъ ново днесъ еданъ до другъ сме ний;
Предъ насъ навредъ тревата пожълтяла,
Надъ насъ небе злокобна мисль крий.

И азъ и ти—на есенъта децата,
въ мълчанне склонили сме глава;
убийственъ хладъ сковава ни сърцата
и тиха скръбъ въ душиѣ ни мълва:

—Кжде се дяна младосѣята ни смѣла,
кжде убихме любовъта си ний?—
Мълчимъ. Предъ насъ тревата пожълтяла,
надъ насъ небе злокобна мисль крий.

В. Б.

Ат. Павловъ-Поповъ

Изъ проблемитѣ на съвременната естетика

I.

ИЗКУСТВО-ЕСТЕТИКА

Стрѣмниятъ пътъ на своя безконеченъ животъ, човѣкъ е орѣсилъ съ безсмъртнитѣ паметници на своя творчески духъ. Паметници на изкуството — скрижалигѣ на всички времена отъ историческото развитие на човѣчеството, въ които е запечатанъ бѣлегътъ на неговия вътрешенъ миръ. Въ всѣки отъ тия паметници човѣкъ е оглечатѣлъ известно отношение къмъ живота, включилъ е даденъ възгледъ, преживѣлица, своята вѣра, — далъ му е духовно съдържание.

Въ процеса на своята вѣчна борба за усъвършенствуване живота, човѣшкиятъ духъ е творилъ образи на изкуството, които образи сж били и сж вѣрниятъ показалецъ на извършения прогресъ и сжкровищница на красота, истина и добро, въ които пъкъ човѣкътъ прозира откровението на душата на твореца — художникъ, — на неговото племе, народъ и пр.

Всѣко творчество се реализира чрезъ взаимното участие на духа и материята, при което въ сжщностъ истинскиятъ творецъ е само духътъ. — Съ похватитѣ, които ний наричаме техника, човѣкъ е успѣлъ да завладѣе веществениятъ миръ (вещтаото) и върху него той е огпечатѣлъ своя духъ. Така той създава свѣта на изкуствата, въ който се живѣе пълненъ празниченъ животъ.

И започвайки отъ грубото камено оржие на праисторичния човѣкъ, преминемъ край гигантскитѣ пирамиди, колосалниятъ свинкъс, останкигѣ отъ архитектурата на асиро-вавилонци; да пребродимъ Елиадата на Омира, Венера отъ Милосъ и стигнемъ при мадоната на Рафаело и цѣлата плеада образци на класическото и съвременно изкуство, — насъ ни обзема възторга, който иде отъ съзерцаване красотата и истината на една действителностъ, изживяна отъ своя създателъ — твореца. Защото, онова, което възбужда живъ интересъ у насъ когато се възхищаваме отъ художественото творение, никога не е нѣкакво формално качество, а сборъ на сжществуващи и сжществуващи мисли, идеи, — живота действителностъ придадена въ нейния най-примамливъ образъ. Задъ всичко туй е творецътъ, който е преживѣлъ и привелъ въ щастливо единство всички съставни духовни и веществени елементи на художественото творение.

Тѣй, художествената творба се свързва съ своя създателъ, свързва се посредствомъ него съ времето, мѣстото когато е станалъ този сборъ. Между насъ и твореца се заличава времето, ний се приобщаваме къмъ творбата му, сподѣляме чувствата и мислитѣ отъ нѣговата епоха, — ний се възхищаваме.

Но никога приобщаването съ творенията на изкуството не се завършва съ нѣмото

възхищение, идящо чрезъ чувствата.

Тѣй както художника твори съ чувства и умъ, така и ний, които съзерцаваме творенията му, сме принудени да дадемъ работа и на познанието си. Всѣко съзерцание е последвано отъ нѣкаква особена любезнателност, която изпълва разума съ редица въпроси относно всички особености на съзерцаваната творба и нейниятъ създателъ. Интересуватъ ни и психологичното състояние, особената техника, стилътъ и образитѣ на художника, интересуватъ ни и всички останали условия извънъ художника — време мѣсто, срѣда и пр.

Чувство и разумъ — това сж нераздѣлнитѣ моменти на едно пълно приобщаване съ творенията на изкуството, за да се даде най справедливата оценка на самото творение, като се проследи цѣлниятъ процесъ на творчеството, — неговитѣ вътрешни и външни мотиви, и най после, да се опредѣли характера на естетическото сжждение на съзерцаващата публика. Най после отъ взаимоотношенията на тѣзи моменти, при процеса на проучване творенията на изкуството (и навсичко въобщо прекрасно и въ природата), ний трѣбва да узнаемъ до каква степенъ духовниятъ и материаленъ животъ на дадена срѣда се е проникналъ отъ общата художествена култура.

Тѣзи два момента трѣбва да образуватъ и на ходяниятъ пунктъ на всѣки опитъ да се уяснятъ толкова сложнитѣ въпроси на една тѣй важна, а може би една отъ най важнитѣ области на цѣлокупния човѣшки животъ — естетичната.

Ясно е, че два сж факторитѣ, опредѣлящи естетическото наслаждане и сжждение: всичко което е създалъ свѣта на изкуствата и всичко *що е Прекрасно въ самата природа*, но като най обективенъ фактъ на едно дълбоко и просторно теористическо изследване на цѣлата художествена областъ, служи изкуството. То епреди всичко единъ отъ принципитѣ на нашия животъ; то е което се движи и развива заедно съ материалниятъ ни и духовенъ животъ, следователно всѣко теоретизиране ще има като изходенъ пунктъ дейността на художника и неговото творение.

Може би, нѣкому ще се стори туй твърде прекалено разширено гледище, но за да бжде пояснено, то нека се знае, че когато се спираме от самото начало на нашитѣ пояснения въпроситѣ на естетиката върху творческата дейностъ на художника и неговиятъ продуктъ, ний не изхождаме отъ туй *що е самиятъ художникъ и неговитѣ способности*, а и отъ всички елементарни мотиви, които пораждатъ и развиватъ това творчество.

Така, ний не мислимъ да се ограничиме, нито въ чисто психологични изследвания на отдѣлния художникъ, нито ще се отнесемъ съ симпатии къмъ тия, които създадоха тео-

рията, че изкуството и прекрасното сж проста игра на способноститѣ ни да пѣемъ да поетизираме, рисуваме и пр. Оспорваме до последенъ редъ нормативната и догматична естетика, защото естетиката не трѣбва да бжде нито сборъ отъ рецепти и предписания, нито пъкъ да придава мистичностъ на изкуството. Тя е наука за изкуството, но наука чисто емпирическа, наука на естетическото познание на красотата, доброто и истината, които сж вездесѣщи, както е вездесѣщъ и живота. Затуй философътъ и поетътъ Гюйо казва, че: „ако ни попитатъ какво ще стане до нѣкога отъ нашитѣ религиозни и нравствени вѣрвания,—малко нѣщо може би ще кажемъ, но какво ще остане отъ изкуствата, музиката, живописътъ, поезията—може смѣло да се отговори: всичко каквото има въ тѣхъ най добро най дълбоко и още веднѣжъ, най-серiously.“

Въпроситѣ на естетиката, въпроситѣ на изкуството сж занимавали, макаръ и въ форма твърде промежутчна, философскитѣ умове още отъ най стара древностъ, като това добиваше по скоро едно историческо схващане на туй що е изкуство.

Такива сж били Платонъ, Аристотель, Филостратъ, Цицеронъ, Плиниусъ и др., но въ тѣхнитѣ размишления има твърде много догматичностъ, вследствие погрѣшниятъ си исторически възгледъ за изкуството. Не сж знаели какъ да определятъ племенниятъ характеръ на изкуствата и затуй при разглеждане литературата и скулптурата на древния свѣтъ,—отричали сж изкуствата на другитѣ народи безъ да подозиратъ, че разликата между тѣхното и грѣцкото изкуства се дължи именно на племенниятъ произходъ на отдѣлнитѣ художникъ и най вече на условията при които той твори: — стилътъ и сръдствата (духовни и материални). Всѣко изкуство сжествува дотолкова, доколкото то е искренъ изразъ на действителността, която то изобразява. Така напр. тия първи естетици сж смѣтали изкуствата на азиатскитѣ и др. народи варварски само защото не сж отговаряли на тѣхния нормативенъ естетически възгледъ, който погрѣшно изхождаше само отъ способноститѣ на елипския художникъ, а не сж имали предъ видъ, че ако не бѣше доброто економическо положение на страната, високата култура и пр.; да не бѣше мримѣра отъ Паросъ или Сициона и всички влияния идящи отъ Египетъ, може би, не би сътворилъ и „варварско“ дори. Все пакъ тия първи естетици останиха следъ себе си една организирана система отъ мисли върху самото творчество и прекрасното, показана пжтищата по които се разви едно съвършено изкуство, каквото е древното елинско.

Много късно—едва въ 16 и 17 вѣкъ, сж започване епохата на възраждането се започватъ наново опити на историко-естетически

изследвания. Забележителни сж биографитѣ на художника Вазари, на художницитѣ отъ Джото до Рафаело, мисли върху творчеството оставени отъ Леонардо да Винчи, на немскитѣ художникъ Дюреръ и др.

Основни и ценни мисли за актьорското творчество изказва Шекспиръ въ репликитѣ на нѣкой отъ своитѣ драми.

Така се развиватъ отдѣлни естетически схващания, които преминавайки въ лоното на общата философска наука, съсрѣдоточиха върху себе си вниманието на всички философи и много художници, особено презъ 18 и 19 вѣкове..

Като пръвъ основателъ на естетиката като самостоятелна наука се смѣта Баумгартенъ (1714—62).

Неговата естетическа система е кратка и много ограничена. Споредъ него естетиката трѣбва да разреши само въпроса що е красота и отъ тамъ въпросътъ за цѣлата художествена дейностъ на човѣка се разрешава. Резюмирана неговата теория може да се изрази така: Цѣлата на красотата (изкуството) е да се харесва и възбужда желание. Зулцеръ допълва това определение като прибавя: „прекрасно може да се нарече само това, което съдържа въ себе си добро“.

Такива ограничени сж били схващанията задачата на естетиката и отъ други мислители, даже и по ограничени, какъвто е Вйкелманъ, за когото красотата е въ формата, или по разширеното гледище на Хемстернисъ, който определя, че красотата е всичко което доставя най голѣма наслада, а най голѣма наслада ни доставя това, което ни дава най голѣмо число идеи въ най късо време.

Всички различни схващания, които обладаваха естетическо-философската мисль презъ епохата на възраждането, станаха грубата основа върху която Кантъ Емануель (1724-804), съ с в о я гениаленъ философски умъ обобщи въ една обширна естетическа теория като си постави за разрешение въпроса за красотата и сжщността на изкуството.

Своята теория той започва отъ една основна мисль, чрезъ която се стреми да определи най-напредъ основата на естетическото чувство, което е пъкъ основа на художествената дейностъ.

Споредъ него: „човѣкъ познава природата извънъ себеси и себе си въ природата. Въ природата търси истината, въ себе си—доброто; истината е дълбоко на чистия разумъ, а доброто на практическия разумъ.“

Освенъ тия две сръдства на познанието, има споредъ Кантъ още една разсудна способностъ, която образува сжждения безъ понятие и произвежда удоволствие безъ желание. Тѣкмо тая е основата на естетическото чувство. Красотата спо редъ Канта въ субективенъ смисль е това, което безъ поня-

тие и без практическа изгода необходимо се харесва; а във обективен смисъл красотата е форма на целесъобразния предмет доколкото той е възприет без всяка представа за целъ“. („Що е изкуство“—Толстой).

Излиза според Канта, че красотата е свършено на формата без оглед на целта—ползата, че изкуството е свободна дейност, независеща от нуждите на човъка.

Ясна е тъснотата на Кантовата естетика, който въпреки философската си гениалност, се ограничи във една мърка, която намираще приложение може би само във изкуството от известна епоха—възраждането. Но кантианизмът залъ цяла Европа и той владее повече от въкъ и половина философската и художествена мисъл, която повтаряше сжщата гръшка, защото продължава своите изследвания върху свършенната форма, постигната и заключена във изкуството от възраждането; форма—красота, за което действително бѣ изключена връзката с ползата, защото е безусловна.

Подъ това магическо влияние попаднаха дори Шилеръ и Гете, и цяла редица художници и философи от 19-я въкъ.

Така, Шилеръ, във началото на своите „Писма за естетическо възпитание“ повтаря почти сжщата мисъл, че човкъ твори изкуство безъ да се пига дали то ползва някого или не, че човкъ твори когато е задоволил всичките си нужди. Може би, самъ Шилеръ не е подозиралъ несъответствеността на тази мисъл съ собственото си изкуство, което бѣ сътворено точно заради нуждите на немския народ и цялото човъчество. Подобно влияние изпитаха и естетика като Фихте, Мюлеръ, Шелингъ, Шопенхауеръ.

Съ появяването на реализма, най смѣлото течение във изкуствата през 19-я въкъ, особено във Франция и Русия, появи се и поново, много по радикално и съвременен естетическо учение, което разшири кръгозора на естетическата мисъл и освободи художника отъ захласа къмъ абсолютната красота, която вдъхваше античното и класическо изкуство.

Появяването историческата естетика на Иполитъ Тена, естетическите студии на Чернишевски, Белински, на племенния Гюйо, Гросъ, психологическите и следвания във областта на естетическата дейност на Хелмхолца и др., осветиха началото на позитивната и обективна естетика, отъ които по-късно се развили обширни системи, каквато е тая на проф Маймонъ, историко-социална естетика на Луначарски, Плехановъ, Гросъ и др..

—(Съвременен ще отбележимъ по-подробно сжщността на всяка естетическа теория на разните философи и художници, когато пристъпимъ къмъ разглеждане във подробност различните прояви във цялата естетична областъ).

Така се развива естетическата мисъл до наши дни, когато въпреки наложителната истинност на позитивно-обективната естетика, вследствие дзе противоречиви исторически философски гледища за живота, произлизащи отъ производствените отношения се създадоха и създаватъ още теории, които не отговарят на насъщните нужди за естетическа култура, нито отъ полза за самите художници.

Естетическата област на живота съ всички нейни прояви е обект на едно пълно теоретическо разглеждане, което изхождайки само отъ изкуството, худож. творчество и наслаждението от него, има целта да направи най-повятна цялата тази област. Такова разглеждане смѣтаме не ще бжде нито пристрано, нито пъкъ нормативно къмъ самите художници, защото то изхожда отъ положителните данни на ония науки, чийто доводи обуславят истинността на фактите както на цялия животъ, така и на тази специална област отъ него — естетическата.

Тя не би била обхваната нито отъ чисто психологичната естетика, нито пъкъ нормативната, чийто срѣдства и похвати сж твърде ограничени и отъ много субективен характер; защото жизненото значение на изкуството и прекрасното произтича и отъ обективните основания на живота.

1). Художественото творчество, 2). продуктът — произведението на изкуството; 3). Съзерцаването — наслаждението и 4). художествената култура, това сж четирите големи прояви на цялата дейност. Колко сж тукъ психологичните моменти, които може да обхване психологичната естетика? По малко отъ половината на цялата дейност: повече във първата проява, третата, а свършено малко във останалите.

Още по малко сж моментите на нормативната, по чийто образецъ днесъ останаха да съставятъ своите своенравни гледища представители на ексцентричното модерно изкуство, особено създавайки новия езикъ на цветовете, тонове, стилове и пр.

За да се проникнемъ във дълбоко научно изследване, трѣбва да определимъ преди всичко всички мотиви които пораждатъ и при които се развива художествената дейност, които мотиви, сж във голѣмото си болшинство обективни (вънъ отъ личните способности на художника).

Тѣхното проучване бихме направили само съ помоща на методите отъ другите отрасли на науката за изкуството. Това сж: методите на историята на изкуствата, тия съ които борави сравнителната история на културата, биографичниятъ методъ, социологията, тоя на аналитичното изкуство, психологията на художниците, общата човъшка психология и др., а във последно време като много достовѣренъ методъ е и тоя на Виенския

проф. Фройдъ чрезъ психоанализата.

Ако при туй разбиране на естетиката отдаваме твърде голъмо право на обективнитѣ основания, които опредѣлятъ художествената дейность въ цѣлния нейнъ процесъ, нека не се смѣта прекалена научность.

Естетиката е наука, която обгръща цѣла жизнена областъ на човѣка и като такава, съ еднакъвъ интересъ тя трѣбва да се отнесе и да даде нужното обяснение, както на чисто субективнитѣ, така и на обективнитѣ свои съставни части, като само отбелязва, че действително моментитѣ на обективното сж: повече отъ тия на субективното.

Въ противовѣстъ на субективната естетика, която се стреми да заключи цѣлата художествена дейность въ чисто психологични изследвания на художника и съзерцаващата и изказваща се публика и ограничено число други елементарни мотиви, въ обективната се цели да се дойде до едно чисто емпирическо изследване на всички прояви, при всички теми налични субективно-психологични и обективни мотиви.

А за днешната субективна естетика е приспещъ пакъ едно грѣшно становище, наследено отъ Канта, а именно, че процесътъ на съзерцаването е несъзнателенъ. Но какъ бихме постигнали познанието напр. за туй какъ възниква творчеството, какъ се създаватъ стила, различнитѣ школи? Работата на чувството е кратка и е само предпоставка на този процесъ. Следъ него идва разума, въ който сж събрани познанията, културата, която ни прави способни да познаваме творенията на изкуството отъ различнитѣ епохи, чрезъ което ние именно постигаме справедливото оценяване или подценяване на дадено творение.

И така, като факторъ на художествената дейность, личната способность на художника е само отчасти такъвъ, а въ останалата частъ този факторъ сж историческото развитие—епохата, климатическитѣ и географически условия, расовитѣ особености, економически — к л а с о в и и пр..

Затуй обективната естетика е наука твърде обширна, засягаща даже всички науки които сж въ връзка съ общата култура, като биологията, психология на животнитѣ, а за чистата психологична естетика е отредила въ себе си мѣстото на едно отъ положителнитѣ нейни сръдства за изследване.

Днесъ всѣка наука на отдѣлна областъ отъ живота се стреми да обгръне всички субективни и обективни съставни части на своята областъ съ съответни методи. Всѣка естетическа система, която се стреми къмъ такъвъ методъ всестраненъ, не може да бжде нито догматична, нито нормативна.

Естетиката не е и не трѣбва да бжде рецептно предписание, а ако художницитѣ все пакъ трѣбва да се придържатъ въ нея,

то е, че тя все пакъ е наука, отъ която тѣ могатъ да почерпятъ всички необходимитѣ теоретически познания за всички сръдства съ които си служи дадено изкуство, да получатъ ясна представа за значението и целитѣ на творчеството; да се проникнатъ отъ психологическия процесъ на съзерцавателя (не творецъ!) и пр. А това е предимно нужно на ония художници (най-вече млади), чийто творчество, привидно се извършва безъ всѣква рефлексия на разума. Такива художници, обикновено творятъ както това се констатира отъ личнитѣ имъ изповѣди, чрезъ подсказване на чувството и наивното. А съ това тѣ искатъ да отхвърлятъ и установяването на каквито и да е принципи и задачи на художественото творчество, т. е., че естетичната рефлексия би отклонила творчеството отъ неговия оригиналенъ характеръ, препречва се пътятъ къмъ вдъхновение и се получава посръдственото.

Но тия възражения, които дори образуваха едно враждебно течение противъ научната естетика отъ сръдата на художницитѣ не могатъ да конгестиратъ правото нито на естетиката да извършва своето научно изследване, нито пъкъ биха могли да лишатъ отъ естетическа рефлексия даже творчеството на художници, които се явяватъ най смѣли привърженици на такъвъ възгледъ.

Ако действително има художници—натури, които, вследствие на извънредна наивность, творятъ инстинктивно, това е само въ дадени моменти на тѣхната дейность, но да се лишатъ окончателно отъ участието на познанието, това е невъзможно. Творчесво оставено само на догаткитѣ на чувствата и инстинкта, започва да страда отъ нуждата на разширение кръга на сръдствата, нему липсва изборъ на сръдства, опознаване на стиловетѣ, техниката; чувства се липсата на дълбочаване въ сжщността и значението на творчеството, въ неговитѣ отношения къмъ останалитѣ области на живота.

Най после, съ това не се отрича индивидуалното, оригиналното въ творчеството, а се подчертава съвместното участие на решаващитѣ мотиви за вътворяване истинско изкуство: природнитѣ заложи на художника и всичко що е извънъ него, но е въ неразривна връзка съ самия него и неговото творчество: — обективнитѣ основания на това творчество.

Този пристъпъ, колкото и кратъкъ, ние смѣтаме достатъчно пояснителенъ за отношенията и задачитѣ на естетиката къмъ самото изкуство и цѣлата художествена дейность на живота, за да приетжимъ къмъ последователното изследване на всички прояви на естетическата областъ.

ПРЕГЛЕДЪ

Театралната труппа при сиротничкия дом в Б. К. О. —

„Испанската муха“ — Комедия отъ Вахъ

Съ нѣколко само малки преувеличения и тази комедия би била, безъ съмнение, единъ обикновенъ фарсъ — единъ смѣшенъ фарсъ, водевилъ, съ каквито днесъ хранятъ публиката си не малко комични театри и труппи. Но не! Една завидна честностъ — честностъ на младъ литераторъ, кара автора да бжде отмиренъ, колкото и комплицирано да е събитие. Знаейки мѣрката на реалното въ живота, той я прилага въ всички моменти на действието, за да не пресили общата линия на комизъмъ.

Съ ловкостта на голѣмъ майсторъ, той успѣва да осмисли драматичния образъ на една действителност, колкото жалка и смѣшна, толкова и скверна — едно зло общество, което създава синове безъ бащи и майки безъ съпрузи — развратъ, но развратъ отъ охолство. Тукъ е включилъ като човѣкъ и като драматургъ, изпълнението на задълженията си къмъ своето изкуство — комедията, защото всѣка комедия е такава до толкова, до колкото може да критикува и усмива единъ общественъ недѣлъ.

„Испанската муха“ е една добра комедия, една сериозна комедия бихме казали. Една комедия характерна за своитѣ съвременници, въ която авторътъ не дава само ефектъ на лекоразличащето, а търси и успѣва почти да запечати чрезъ едно валидно изкуство, духовното съдържание, което различа чрезъ характерното на личноститѣ, доловено карикатурно; — характерното за всѣка личностъ въ отношенията на всички. Одухотворява ги и безъ да се занимава съ тѣй нареченото „духовито“, което не е освенъ най-често обикновена, проста шега; той върви по стѣпките на реалното и довлеча до истината, колкото и комична, толкова и жалка, дори трагична....

„Испанската муха“ не е една комедия, която може да развива действието около нѣкакъвъ отсъствающъ конфликтъ. Върху действителнитѣ, видими отношения на хората отъ съвременното, прогнано отъ поквара буржуазно общество, върху туй което на пръвъ

видъ е едно нищо, — авторътъ бродира едно действие, което се поддържа и развива, се залита и разлита само безъ измислени изненади; нищо не е ново, но е представено въ новостъ, безъ нищо изкуствено, механично.

Положението се преплита по начинъ естественъ; еденитѣ се последватъ безъ скокове, действующитѣ лица еволвиратъ водъ общия потокъ на случките — е не пръвъ погледъ обикновена импровизация, но въ сжчностъ твърде мѣчно въ основата си.

И надъ всичко една глъчъ — невярща реплика, препълнена отъ думи духовити; съ равномерно темпо, което ако не би било опредѣлено съ точностъ, би прескочило границитѣ на истински комичното и би било смѣшенъ фарсъ....

„Испанската муха“, развратъ — незаконороденъ синъ — позорътъ на съвременното общество!

— Съдържанието?

Избрано общество — руска аристокрация — семейството Сокови съ една дъщеря и една нейна другарка, старъ наивенъ вуйчо Катринъ и приятели — флотски офицеръ въ оставка, бившъ чиновникъ — Пугачевъ и пр.

Съпрузитѣ Сокови сж въ изумление отъ любовта на своята дъщеря съ адвоката Ришкинъ, чийто посещения ставатъ обектъ на неприятни сцени. Но Соковъ е безсиленъ да предотврати единъ нежеланъ бракъ на дъщеря си съ Ришкина, защото живѣе подъ кошмара на тайната на своитѣ бивши отношения съ „Испанската муха“, — нѣкаква танцьорка, а Ришкинъ е научилъ всичко. Той притежава писмата отъ бившата танцьорка до Сокова и портрета на незаконородения и синъ чийто баща, по задължение, се счита самъ Соковъ и го заплашва съ изобличаване.

Вещественъ конфликтъ сж писмата и портрета на детето — страхътъ отъ изобличаване. И този не би било толкова страшно, ако точно въ този моментъ, когато тормозътъ на тайната е въ най-силно въздействие, пристига младиятъ Любковъ Синъ на една

8918/1968

приятелка на Г-жа Сокова, току що е свършил археологически науки, препълнен със детска наивност и невестъ въ никакви отношения съ жени, пристигнал е, поканенъ отъ майката Сокова, защото тя го е предопредѣлила за бъдещъ годеникъ на дъщеря си.

Пристига този младежъ, въ месо и кости; на възрастъ приблизително такава колкото години сж се и минали отъ онай фатална любовъ съ „Испанската муха“ и първата дума отправена къмъ Соковъ — „татко,“ накарва този последния да направи най смѣшната конфузия: — този е незакопородения синъ на нѣкогашната танцьорка! Конфузията на Соковъ преминава и въ Пугачевъ, Ришкинъ, Басовъ и въ наивния вуйчо Катринъ.

Любковъ, набеденъ вече като синъ на „Испанската муха“, става действителния веществвенъ конфликтъ, около когото се заплита цѣлото действие. Отъ тукъ започватъ цѣлъ редъ заметни—сцени на безизходностъ, комични положеня, въ които интервениратъ редъ по редъ—вуйчето Катринъ съ наивната декларация, че приема той да е бащата; Пугачевъ въ радостта си, че ерегривалъ плодътъ на нѣкогашната си любовъ (зъръ и той познава „Испанската муха“ и сжщо такъвъ портретъ е получилъ преди 20 години) и др..

Младия Любковъ е обектъ на милушки и ритници. Тласканъ отъ Соковъ презъ една врата.—той влиза презъ друга, защото той е дошелъ да изпълни майчина поръчка, а вкусилъ вече отъ целувките на дъщерята на Басовъ, която смѣта за предопредѣлената му годеница, никакъвъ тормозъ не е въ състояние да го прокуди отъ този домъ. А г-жа Сокова, дочула за нѣкакъвъ незаконороденъ, съ любопитството на наивна майка, иска да открие бащата-престъпникъ и да бжде наказанъ. Соковъ е между чукъ и наковалина: ей сега жена му ще открие бащата и той ще отиде по дяволитѣ. Току излучкалъ ожта на спасение—вуйчето Катринъ да се обяви за баща, заявита се отново любовта на Ришкинъ и дъщеря му, тая на Любковъ съ приятелката ѝ, а невестъ ли, пристигнала е и майката на Любковъ. Конфузията съ синътъ се пренася и върху майката и тя бжде смѣтаната за самата „Испанска муха“.

Още малко и всичко би свършило съ фаталностъ за Сокова, които не слуша обясненията на жена си, ако именно тукъ не пристигна и бащата на Любковъ.

Една кратка сцена на обяснения, въ която Соковъ все още продължава своето делирично състояние и действието свършва при удивленията на готвящия се да става баща вуйчо Катринъ и изчезващата радостъ на Пугачева по нѣкогашното сладостно чувство на любовта му съ „Испанската муха“.

* * *

Предимство въ изпълнението на ко-

медии отъ този родъ, иматъ артистите отъ трупата при Силистренското Българско Култ. Общество, ако се сжди по представенитѣ на Добришката сцена комедии и особено „Испанската муха“.

Публика—по малко отъ всѣко друго представление на нашитѣ трупи и е за справедливъ упрѣкъ, тъй като се пропусна едно отъ най-сполучливитѣ представления на българскитѣ любителски трупи въ Добруджа, а при туй, може би и една отъ най-сполучливитѣ реализации отъ репертуара на тази трупа.

Съ каквато и относителностъ да се преценяватъ общитѣ резултати на това представление, туй което е реално постижение, е резултатъ наистина артистиченъ, до предѣла на начеващъ професионализъмъ. Скромни сж били може би, усилията на режисьора Л. Фтеръ Бояджиевъ, но плодотворни, за да освободи любителя отъ декламация, позырство, да го научи на критиченъ анализъ на ролята си: да създаде една обща линия въ играта на всички—линия изхождаща отъ общия темпъ на цѣлото представление.

Така, всички изпълнители ни се струваха по мѣстата си, живѣйки ролитѣ си безъ разсбличаване на всѣдневното ѳ, делничното отъ личния си животъ; непрестанно присъствующи въ действието, даже и тогава, когато нѣмахъ кво да разказватъ.

Въ весела атмосфера изтъча изпълнението отначало до край, вариращо въ щастлива хармония на гласове, движения и маски; автентични до подробностъ портрети на младия Любковъ до наивния вуйчо Катринъ...

Безъ съмнение, това което вършатъ, е едно естествено и честно заплащане на своитѣ временни артистически задължения, защото до като на всѣко любителско представление у насъ сме свикнали да гледаме какъ всѣки изпълнител е презантъ отъ собствената си роля и остава тъй чуждъ на останалия ансамбълъ, тукъ ни се струва неочакванъ даръ фактътъ, че нѣколко актьори—любители отдаватъ толкова внимание и толкова сърдечностъ въ служба на общото успяване на едно представление...

Младия Любковъ, скромевъ и до детска наивностъ, изпълни съ интелигентностъ и младежски ентузиазмъ Татаревъ, този родевъ може би артистъ. Удиви ни съ своя даръ на композиция и скромностъ, съ които можа да представи съ различни контури и съдържание шивачътъ въ „Библиотекаря“ и Любковъ въ „Испанската Муха“.

Въ тая междинна атмосфера на удари и ласки, той повлича следъ себе си цѣлия ансамбълъ, съ изключение на Боянъ Недевъ—вуйчето, който си остава до край господаръ на своята старческа наивностъ и глухота, на специфичниятъ си начинъ на изразяване комичното, употребенъ тукъ съ сжщото точно познание на ефектитѣ, както и въ „Библиотекаря“.

Чудесно истинна бѣше г-жа Яска въ

ролята на майката Сокова. Съ средства твърде прости и скромни, съ ренлики хвърляни съ единъ тонъ на фамилиарна мекостъ, — ролята бѣ второстепенна, — т я създаде отъ нея една малка *Sarof'orega* на композиция и художественостъ — не издаде нито единъ моментъ на театралничене, не пренебрегна нито единъ ефектъ. П. Железовъ въплоти „порядъчниятъ“ съпругъ Соковъ съ всичката му инцидентална невѣрностъ, съ естественитѣ му уплахъ и духъ на импровизация. Особено сполучливъ бѣше когато импровизира предъ жена си разказа за лъжливата случка за балкона, стълбитѣ пристигането на незаконопородения Любковъ и контраста въ обноситѣ му къмъ тоя при липсата на жена му и при нейното появяване.

Твърде кратка, но сполучлива до положителностъ (да не е само случайно) бѣше майката на Любковъ — Арнаудова Ценка, — и Над. Раличкова, която разли доста потокъ на животъ и искреностъ на жестъ и смиреностъ, на съчувственица и любовница на Любкова.

По сполучливъ би билъ Полиди — Ришкинъ, ако би могълъ да премахне театралнитѣ пози на първото и второ действие, защото въ замѣна на туй, той бѣ отличенъ портретъ на Донъ Жуанъ, който знае да използва слабо мѣсто на Сокова.

По малко сполучливъ бѣ Джамбизовъ Ив, — бащата Любковъ, но той пъкъ бѣ не-

заменяемъ въ изпълнение ролята на Библиотекаря отъ първото представление. Нищо по възхитително нѣмаше отъ ония моменти, когато той пристига, въ най художествения сцениченъ видъ на библиотекаря, съ кафезъ, чанта и скъсани галоши, и следъ туй задремвайки върху стола.

Почти същото различие имаше и въ ролята си г-ца Т. Лефтерова: — сполучлива въ Библиотекаря и жадуваща любовния екстазъ на една изоставена гувернантка, но монотона като любовница на Ришкинъ.

Повече старчески темпераментъ и сдържаностъ на жеста и мимиката на Пугачевъ — Юр. Кара Ивановъ, за да не прелита отвреме на време къмъ тривиалностъ.

Сполучлива маска съ пергаментната кожа на морски човѣкъ бѣше и Тоневъ — въ ролята на Басовъ.

Идилична въ ролята на слугинята — г-ца Л. Георгиева.

Огласителна е критиката, о н колкото и да сж грѣшкитѣ, артистическитѣ постижения сж голѣми и много повече: — създадена е общата, раздвижена и въ същото време много комична атмосфера, въ която, една психологична връзка, изхождаща отъ конфликта превръща всичко — игра и постановка — въ едно хармонично цѣло на сценичното изкуство.

Ат. Павловъ Поповъ

ЕПОПЕЯТА НА ДОБРУДЖА.

Това е една стара народна добруджанска пѣсень, неизвестна до днесъ. Наистина изъ селата намирамъ ѣкой откъслецъ отъ нея да се пѣятъ тукъ-таме. Но тѣ далечъ не отговарятъ на цѣлата поема, която предавайки се отъ уста на уста изгубила най-ценото и хубавото. Тя откъслечи, каквито притежаваме около 10, сж лишени отъ всѣкаква поетичностъ и съдържание, гонящи пакъ една единствена целъ, но далечъ не спазващи оная художественостъ, битовитѣ, черти на добруджанеца и пълнота въ формата. Дори въ нѣкой сж откъснати по цѣли куплети, съ измѣнено начало и край-наполовини.

По една щастлива случайностъ днесъ я имаме цѣлата.

Епопея на Добруджа — наричаме я така, защото включва въ себе си цѣлия патриархаленъ битъ на добруджанеца, народнитѣ бедствия — „суша, киша и мразовита година, отчаянието на добруджанеца, вѣрата въ дадената клетва, тжгата, жестокостта, майката-

добруджанка тжгуваща за дъщеря си и проклиняща сива си. *Епопея на Добруджа* — това е непознатия намъ до днесъ епосъ на обитателя на тогавашнитѣ равни добруджански пушинаци, където следъ „9 години киша, 9 години суша и тежка зла зима“ събира вѣрна дружина и 9 години броди изъ сѣнчеститѣ гори и ясни поляни, де самодиви му пригласяятъ на медения кавалъ.....

Епопеята на Добруджа — това е стара пѣсень която би разлакала и най-коравото сърце. Тя ни разкрива нашето страшно минало, минало, което не може да не възбуди и възторгъ и съязи.

Епопеята на добруджа е пълна завършена художествена цѣлостъ, която по своята двѣтиста изразностъ, съдържание и замисълъ не може да се сравни съ никака друга народна пѣсень.

Въ идущиятъ брой на сп. „ПОЛЕ“ ще я поместимъ.

ЦЕНА 20 ЛЕЙ